

Prof. zw. dr hab. Wiesław Ambroziak

Wydział Studiów Edukacyjnych

UAM Poznań

Recenzja

dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej p.t.: „*Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne*” (Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2016, ss. 286) dr Agaty Matysiak-Błaszczak wykonana dla Rady Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu

Pani dr Agata Matysiak- Błaszczak (ur. 17.12.1976 w Żarach) jest pracownikiem Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu od 1 października 2006 zatrudniona na stanowisku adiunkta w Zakładzie Badań Środowisk Wychowawczych. Równolegle w latach 2006-2015 była zatrudniona również w charakterze starszego wykładowcy w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie. W 2001 r. uzyskała tytuł zawodowy magistra pedagogiki na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM, a w roku 2006 na tym samym Wydziale stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki w oparciu o odbyte wcześniej studia doktoranckie i obronioną rozprawę doktorską nt.: „Sytuacja życiowa kobiet pozbawionych wolności” przygotowaną pod kierunkiem prof. dr hab. Jerzego Modrzewskiego. Recenzentami przywoływanej rozprawy byli Profesorowie Tadeusz Frąckowiak z UAM i Bronisław Urban z UJ.

Ocena aktywności naukowej

Dorobek naukowy Habilitantki jest bez wątpienia obszerny ilościowo i znaczący jakościowo. Stanowią go 2 monografie autorskie, w tym rozprawa habilitacyjna oraz opublikowana w skróconej wersji praca doktorska, 5 prac zbiorowych współredagowanych przez Habilitantkę, 9 artykułów (8 współautorskich) publikowanych w recenzowanych czasopiśmie naukowych (w tym 4 w czasopiśmie z listy ERIH) oraz 38 w pracach zbiorowych i materiałach pokonferencyjnych (w tym 10 współautorskich).

W całym dotychczasowym dorobku publikacyjnym dr A. Matysiak Błaszczyk wyodrębnić można trzy obszary zainteresowań naukowych wokół których koncentruje się cała dotychczasowa aktywność badawcza Habilitantki. Stanowi je po pierwsze: problematyka teoretycznych oraz praktycznych rozważań i rozstrzygnięć odnoszących się do procesu socjalizacji dziewcząt i kobiet, ze szczególnym naciskiem na dysocjacyjne wymiary towarzyszących im sytuacji życiowych, stanowiących najczęściej bezpośrednią przyczynę ich wykolejenia przestępczego, po drugie: specyfika procesów socjalizacji poszczególnych kategorii wieku społecznego i wreszcie po trzecie: problematyka destabilizacji ładu społecznego, jakiego doświadczają Polacy w sytuacji dokonujących się przemian i braku poczucia stabilizacji.

Niewątpliwie problematyka pierwszego z wymienionych obszarów zdecydowanie dominuje w dorobku Habilitantki. Zapoczątkowana ona został już na etapie przygotowywania rozprawy doktorskiej, w której przedmiotem swojej analizy uczyniła Autorka sytuacje życiowe kobiet odbywających karę pozbawienia wolności, które nieuchronnie doprowadziły badane kobiety do zachowań przestępczych, kwalifikowanych przez wymiar sprawiedliwości jako wymagających izolacji społecznej. Autorka w monografii *Sytuacje życiowe kobiet pozbawionych wolności, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” 2010 r.*, ss. 262 w sposób umiejętny łączy analizę ilościową z zebranymi biografiami uwięzionych kobiet, kreśląc w ten sposób drogę życiową tej specyficznej i trzeba podkreślić mało poznanej badawczo kategorii kobiet. Praca ta ukazuje zarówno prepenitencjarne przyczyny, okoliczności i warunki jakie towarzyszyły procesowi wykolejenia przestępczego osadzonych kobiet, jak i doświadczane przez nie sytuacje trudne, w okresie pobytu w zakładzie karnym, a także kreśli perspektywy ich readaptacji społecznej w kontekście preferowanych wartości i formułowanych celów.

Problematyka wykolejonych przestępczo i uwięzionych kobiet podjęta na etapie przygotowywania rozprawy doktorskiej właściwie przesądziła o dalszej drodze naukowo – badawczej dr A. Matysiak – Błaszczyk. Zdecydowana większość jej publikacji, ale i wystąpień na licznych konferencjach naukowych, krajowych i zagranicznych koncentruje się właśnie wokół wskazanej problematyki, w ramach których, obok już wskazanych problemów, podejmuje także takie szczegółowe kwestie jak: problem oddziaływań resocjalizacyjnych i przygotowania osadzonych kobiet do opuszczenia zakładu karnego, dysocjacyjnych cech obyczajowości dorastających dziewcząt, uwięzionego macierzyństwa oraz pierwotnych doświadczeń socjalizacyjnych dzieci w warunkach zakładu karnego.

Wskazana tu problematyka zaowocowała interesującymi poznawczo artykułami i doniesieniami badawczymi, takimi m.in. jak: *Pomoc społeczna i praca socjalna wobec szczególnej sytuacji kobiet pozbawionych wolności*, W: *Dziecko edukacyjne i pomocowe oferty małych ojczyzn*, red. T. Frąckowiak, Poznań – Wągrowiec, 2005 r.; *Pedagog społeczny w pracy z osobami opuszczającymi zakłady karne*, W: *Pedagog społeczny w meandrach środowiska lokalnego*, red. B. Kromolnicka, Szczecin 2008r.; *Przygotowanie skazanych kobiet do opuszczenia zakładu karnego*, W: *Pomoc postpenitencjarna w kontekście działań resocjalizacyjnych*, Kraków 2007r.; *Uwięzione macierzyństwo*, W: *Wokół problematyki upośledzenia i wsparcia społecznego*, red. A. Czerkawski, A. Roter, A. Radziewicz-Winnicki, *Zeszyt Naukowy nr 16/2007*; *Wsparcie i pomoc oferowana kobietom – matkom przebywającym w Domu Matki i Dziecka* W: *W kręgu działań pomocowych i poradniczych*, red. J. Kozielska, A. Skowrońska – Pucka, Poznań 2016r.; *Pierwotne doświadczenia socjalizacyjne dzieci kobiet odbywających karę pozbawienia wolności*, W: *Dziecko i dzieciństwo w kręgu pytań i poszukiwań teoretyczno – badawczych*, red. K. Segiet, Warszawa 2007r.; a także znajduje swoje częściowe odzwierciedlenie w pracy zbiorowej współredagowanej przez Habilitantkę p.t.: *Kontrowersje wokół socjalizacji dziewcząt i kobiet*, red. A. Matysiak-Błaszczak, B. Jankowiak, Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM 2016 r. W ramach tego też nurtu zainteresowań badawczych umieściła dr A. Matysiak – Błaszczak swoją rozprawę habilitacyjną, którą omówię w dalszej części recenzji.

Drugim obszarem zainteresowań naukowych dr A. Matysiak – Błaszczak to problemy związane z istotą i dynamiką procesów socjalizacji poszczególnych kategorii wieku społecznego, a mianowicie dzieciństwa, młodości, dorosłości i starości, realizowane przez Habilitantkę w zespole prof. dr hab. Jerzego Modrzewskiego. Udział Pani Doktor w pracach wskazanego zespołu zaowocował przede wszystkim współredakcją trzech prac zbiorowych (*Socjalizacja w kategoriach wieku społecznego. Dzieciństwo i młodość Standaryzacja socjalizacji inkluzywnej*, red. J. Modrzewski, D. Sipińska, A. Matysiak-Błaszczak, Leszno 2010ss. 340; *Socjalizacja w kategoriach wieku społecznego. Dorosłość i starość. Standaryzacja socjalizacji inkluzywnej*, red. A. Matysiak-Błaszczak, J. Modrzewski, D. Sipińska, Leszno 2011, ss. 194; *Socjalizacja dysocjacyjna w doświadczeniu indywidualnym i społecznym. Inspiracje teoretyczne i próby pedagogicznych ingerencji*, red. A. Matysiak Błaszczak, J. Modrzewski, Poznań - Kalisz 2012, ss. 466), będących swego rodzaju przewodnikiem i zbiorem tekstów niezbędnych do zajęć z zakresu socjologii wychowania, realizowanych na kierunku pedagogika, ale i także teoretyczną refleksją nad asocjacyjnymi i

dysocjacyjnymi procesami socjalizacji współczesnej młodzieży polskiej i praktykowanymi w tym względzie działaniami naprawczymi. Dokonania dr A. Matysiak-Błaszczyk obejmują obok współredakcji wskazanych prac, również współautorstwo tekstów poświęconych kondycji polskiej socjologii wychowania oraz problematyce dzieciństwa, dorosłości i starości jako kolejnym fazom procesu uspołecznienia, a także autorstwo opracowania poświęconego dysocjacyjnej socjalizacji dorastających dziewcząt.

Wreszcie trzeci z kolei obszar poszukiwań naukowo - badawczych Habilitantki stanowią nieliczne opracowania dotyczące problemów społecznych doświadczanych przez współczesnych Polaków, ich przyczyny oraz sposoby przezwycięzania. Dokonaniami publikacyjnymi Habilitantki w tym obszarze to rozproszone w czasie współautorskie artykuły, publikowane głównie w materiałach pokonferencyjnych oraz w czasopiśmie naukowych, podejmujące w kontekście współczesnych zglobalizowanych zagrożeń problemy współczesnych rodzin polskich, kwestie edukacji młodego pokolenia wsi, skuteczności oddziaływań resocjalizacyjnych wśród nieletnich ze szczególnym uwzględnieniem mediacji oraz działań terapeutycznych podejmowanych w przestrzeni ośrodka kuratorskiego, a także przydatności i skuteczności idei wolontariatu (*A. Matysiak – Błaszczyk, J. Modrzewski, Odmiany współczesnego polskiego problemu rodzinnego, w: Rodzina, młodzież, dziecko, Szkice z teorii i praktyki pomocy psychopedagogicznej i socjalnej, red. M. Piorunek, J. Kozielska, A. Skowrońska – Pućka, Poznań 2013; A. Matysiak – Błaszczyk, K. Słupska, Wybrane problemy społeczne środowisk wiejskich, Studia Edukacyjne nr 25/2013; A. Matysiak-Błaszczyk, J. Rajewska de Mezer, Społeczny wymiar mediacji nieletnich, Studia Edukacyjne nr 39/2016; A. Matysiak-Błaszczyk, M. Ściupider, Voluntary work; experiences and opinions of voluntary Workers. Research report, W: Social Work. Between theory and practice. Part 1, Poznań – Kalisz 2011).*

Szczegółowa analiza dotychczasowego dorobku naukowego dr A. Matysiak-Błaszczyk mieszczącego się w nakreślonych wyżej obszarach zainteresowań niewątpliwie potwierdza jej systematyczny rozwój, charakteryzujący się przede wszystkim solidnym przygotowaniem teoretycznym – metodologicznym, ale i świadomością służenia potrzebom szeroko pojmowanej praktyki pedagogicznej. Przedstawione do oceny publikacje dr A. Matysiak – Błaszczyk charakteryzuje przy tym spójność tematyczna, trafność podejmowanych problemów, systematycznie zresztą poszerzanych o kolejne pola własnych zainteresowań poznawczych, ale i zarazem konsekwentne pozostawanie w obszarze

badawczym zespołu naukowego Prof. Jerzego Modrzewskiego, którego jest aktywnym uczestnikiem.

Charakteryzowaną tu aktywność naukową Habilitantki wzbogaca ponadto czynne Jej uczestnictwo w ok. trzydziestu krajowych i międzynarodowych konferencjach naukowych, a także w licznych seminariach, projektach aplikacyjnych i warsztatach metodycznych popularyzujących osiągnięcia nauki, bądź też wdrażających do praktyki konkretne rozwiązania pedagogiczne, które to przedsięwzięcia w kilku przypadkach były inspirowane i organizowane przez Habilitantkę. Podkreślić też w tym miejscu trzeba szczególnie aktywny udział dr A. Matysiak- Błaszczyk w organizacji jubileuszu pracy naukowo – dydaktycznej oraz we współredakcji książki pamiątkowej poświęconej Prof. zw. dr hab. Jerzemu Modrzewskiemu (*Pedagogika w społeczeństwie – społeczeństwo w pedagogice*, red. A. Matysiak – Błaszczyk i E. Włodarczyk, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2016 r. ss.562)

Równie aktywną pozostaje działalność dydaktyczna dr A. Matysiak – Błaszczyk. Obok realizowanych obowiązków dydaktycznych nauczyciela akademickiego m.in. czynnie uczestniczyła w opracowywaniu programów kształcenia nowych specjalności i studiach podyplomowych uruchamianych na studiach pedagogicznych macierzystego Wydziału, pełniła funkcję Pełnomocnika Dziekana d.s. ECTS, aktywnie uczestniczyła w pracach wydziałowej komisji dydaktycznej oraz w zespole d.s. zapewnienia jakości kształcenia, była członkiem Rady Wydziału Studiów Edukacyjnych UAM. Za przejawianą aktywność dydaktyczną i organizacyjną kilkakrotnie była nagradzana przez władze Wydziału i Rektora UAM.

Przedstawione tu dokonania niewątpliwie świadczą o niekwestionowanych kompetencjach dr Agaty Matysiak – Błaszczyk jako pracownika naukowego i nauczyciela akademickiego.

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Niewątpliwie ukoronowaniem dotychczasowego dorobku naukowego dr Agaty Matysiak – Błaszczyk pozostaje rozprawa pt. *„Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne*, wydana przez Wydawnictwo Naukowe UAM w 2016 r (ss. 286), którą Autorka przedkłada jako znaczące osiągnięcie naukowe, mające stanowić przedmiot toczącego się przewodu habilitacyjnego. Jej przedmiotem uczyniła Habilitantka „losy

życiowe uwięzionych kobiet znajdujących się w fazie aktywnego macierzyństwa, które wraz ze swoimi dziećmi (od 0 - 3 lat) odbywają karę pozbawienia wolności” w jedynym, specjalnie przystosowanym dla tego typu penitencjariuszek, Zakładzie Karnym w Krzywańcu. Praca ulokowana została w interdyscyplinarnej perspektywie teoretycznej, ze szczególnym jednak wyeksponowaniem spojrzenia pedagogiczno – socjologicznego na biografie kobiet karnie izolowanych i ich uwięzione macierzyństwo, a także na pozostające z nimi dzieci i ich równie uwięzioną socjalizację. Autorka podkreśla przy tym, że jej zamiarem staje się zarówno wyeksponowanie bezwzględnego wpływu środowisk uczestnictwa społecznego badanych kobiet na ich biografie życiowe, ale i również ukazanie roli i znaczenia czynników podmiotowych i przedmiotowych kształtujących poszczególne etapy ich biografii, wraz z tak a nie inaczej zorganizowanym przez zakład karny procesem resocjalizacji i podmiotowym w nim udziałem badanych kobiet. Tak nakreślone ujęcie problemu zadecydowało o wyborze metodologii badań jakościowych, lokujących się w szczególności w obszarze monograficznych badań instytucji w tym przypadku resocjalizacyjnej oraz w obszarze monografii szczególnej jaką jest metoda biograficzna. Autorka wybór ten uzasadnia przy tym zarówno przyjętym w pracy podejściem teoretyczno – metodologicznym, ale i również wcześniejszym doświadczeniem badawczym na etapie doktoratu, kiedy analizując sytuacje społeczną uwięzionych kobiet natrafiała na liczne ograniczenia, kiedy przy ich opisie posługiwała się jedynie danymi ilościowymi.

Rozprawa habilitacyjna dr Agaty Matysiak-Błaszczuk składa się z sześciu rozdziałów, poprzedzonych wprowadzeniem, a zwieńczonych syntetycznym podsumowaniem oraz obszerną bibliografią.

We wprowadzeniu Autorka kreśli krótko istotę i wagę macierzyństwa dla samej kobiety ale i dla dziecka, a także przywołuje sytuacje kiedy przybiera ono postać dewiacyjną czy dysfunkcyjną. Macierzyństwa doświadczają także kobiety trafiające do więzienia czy też już tam przebywające z powodu popełnionych i osadzonych przestępstw. To jaką przybiera ono postać, jak ono przebiega oraz jak wpisuje się ono wpisuje się w biografie osadzonych kobiet – matek, a także jak uwięzione macierzyństwo i zespolony z nim proces resocjalizacji sprzyja przyszłej readaptacji badanych kobiet oraz socjalizacji ich równie uwięzionych dzieci. Są to pytania, które wprawdzie nie do końca zostały w pracy zwerbalizowane w postaci podstawowych problemów badawczych, jednak dają się wyprowadzić z opisu metodologicznych podstaw podjętego projektu i stały się swoistym

wyzwaniem badawczym dla jej Autorki. Na tym też tle Habilitantka wprowadza czytelnika w strukturę pracy ukazując szczegółowo zawartość poszczególnych rozdziałów.

Rozdział 1 taktujący - „*O teoriach stawania się osób społecznych i ich wspólnotowej obecności we współczesnym dyskursie naukowym*” – ukazuje zasadniczo w świetle socjologicznego podejścia biograficznego proces kształtowania się osoby społecznej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na następujące po sobie fazy biografii jednostki i zachodzące między nimi zależności, a także na środowiska ich społecznego uczestnictwa i na podmiotowy udział każdej jednostki w generowaniu własnej sytuacji społecznej będącej zresztą istotnym elementem tego środowiska. Rozdział ten stanowi niewątpliwie teoretyczną podbudowę, mającą głównie służyć biograficznemu ujęciu losów uwięzionych kobiet znajdujących się równocześnie w sytuacji aktywnego macierzyństwa. Stąd też w rozdziale tym znalazły się rozważania odnoszące się zarówno do asocjacyjnych i dysocjacyjnych postaci procesów socjalizacyjnych, a także ładu społecznego i jego wpływu na zachowania jednostki. Szkoda jednak, że podjęta tu analiza nie została bardziej ukierunkowana na specyfikę procesu socjalizacji (asocjacji i dysocjacji) dziewcząt i kobiet, jako że one właśnie są zasadniczym przedmiotem niniejszej rozprawy. Specyfika tego procesu podejmowana przecież była w zespole Profesora Jerzego Modrzewskiego, w pracach którego Habilitantka aktywnie uczestniczyła, dając zresztą temu wyraz w swoich wcześniejszych publikacjach.

Rozdział 2 zatytułowany – „*Diagnoza praktyk macierzyńskich w warunkach polskich zakładów karnych*” – poświęciła Habilitantka w całości opisowi istniejących rozwiązań penitencjarno – resocjalizacyjnym w tym względzie oraz analizie dotychczasowych badań nad sytuacją kobiet odbywających karę pozbawienia wolności i ich macierzyństwem, a także nad losami kobiet po opuszczeniu zakładu karnego oraz ich dziećmi, które doświadczyły izolacji wraz ze swoimi matkami. Rozdział ten stanowi bez wątpienia niezbędne wprowadzenie w istotę podejmowanego w rozprawie problemu, ale i również wydobywa szereg zagadnień które wymagają zarówno dalszych badań, jak i rozwiązań organizacyjno - metodycznych. Tak bowiem się składa, że problemy związane z przestępczością kobiet oraz z ich resocjalizacją w dalszym ciągu zawierają wiele „białych palm” wymagających pogłębionych badań zarówno diagnostycznych, jak i aplikacyjnych, na potrzebę których Habilitantka zresztą celnie wskazuje.

W rozdziale 3 z kolei – *Podstawy prawne wykonywania kary pozbawienia wolności wobec kobiet w sytuacji ich aktywnego macierzyństwa w trakcie jej odbywania*”- Autorka

koncentruje się na opisie typów i rodzajów zakładów karnych dla kobiet oraz na charakterystyce ich penitencjariuszek, a także na organizacyjno – prawnych podstawach wykonywania kary wobec uwięzionych kobiet oraz na zasadach regulujących funkcjonowanie przywiesiennego domu matki i dziecka. Rozdział ten bez wątpienia spełnia w recenzowanej rozprawie ważną rolę, bowiem ukazuje prawno – organizacyjne ramy w jakich może toczyć się proces resocjalizacji kobiet znajdujących się w fazie aktywnego macierzyństwa. Szkoda jednak, że Autorka nie podejmuje równocześnie z perspektywy pedagogiki społecznej czy resocjalizacyjnej krytycznej dyskusji nad bądź co bądź jurystyczno – kryminologicznie zorientowanej koncepcji wykonywania kary pozbawienia wolności w ogóle, a w odniesieniu do uwięzionych kobiet i ich dzieci w szczególności

Rozdział 4 stanowi „*Metodologiczne podstawy projektu badawczego zorientowanego na socjopedagogiczną diagnozę instytucji przywiesiennego Domu Matki i Dziecka funkcjonującego przy Zakładzie Karnym w Krzywańcu*”. Autorka uzasadnia w nim w sposób przekonywujący powody, które zadecydowały o wyborze jakościowej procedury metodologicznej, sprowadzonej do monograficznych badań biograficznych, zwanych po prostu metodą biograficzną. Zadecydowało o niej przede wszystkim wcześniejsze doświadczenie Habilitantki, związane z badaniami nad sytuacją życiową uwięzionych kobiet prowadzonymi w związku z przygotowawaną rozprawą doktorską, ale i przekonanie, że tylko poprzez jakościowo zorientowane badania biograficzne istnieje możliwość uchwycenia całej dynamiki i zawłości ludzkich zachowań czy postaw oraz kreujących je czynników, których poznanie nie jest możliwe drogą badań ilościowych. Bez wątpienia stanowisko Habilitantki jest ze wszech miar słuszne, tym bardziej, że wynika ono nie tylko z subiektywnego jej doświadczenia w tym względzie, ale i z zaprezentowanych w tym rozdziale studiów nad istotą monograficznych badań biograficznych, legitymujących się już dziś bogatą literaturą metodologiczną. W kontekście tych niewątpliwie z znajomością rzeczy zarysowanych podstaw metodologicznych niniejszej rozprawy, zastanawia mnie jednak tytuł tego rozdziału. W toku dotychczasowej lektury niniejszej rozprawy nabrałem przekonania, że jej przedmiotem są losy życiowe, czy też biografie uwięzionych kobiet, doświadczających równocześnie aktywnego macierzyństwa i wspólnie przebywających ze swoimi dziećmi w specjalnie przygotowanym do tego celu zakładzie karnym. Nie traci się również tego przekonania w trakcie lektury charakteryzowanego tu rozdziału. Skąd zatem w jego tytule sformułowanie wskazujące, że przedmiotem projektu badawczego stać się ma diagnoza instytucji przywiesiennego Domu Matki i Dziecka w Krzywańcu? Zarówno tytuł rozprawy

oraz cała jej część teoretyczna i metodologiczna taktuje o „więziennym macierzyństwie”, które wprawdzie wmontowane jest w proces resocjalizacji badanych kobiet i zapewne jakoś tam wpływa na jego kształt, ale jednak to przecież macierzyństwo wydaje się pozostawać głównym przedmiotem tej pracy.

Rozdział 5 – „*Organizacja i funkcjonowanie Domu Matki i Dziecka przy Zakładzie Karnym w Krzywańcu*” – poświęcony został zgodnie z jego tytułem szczegółowej analizie działalności wskazanej placówki resocjalizacyjno – opiekuńczej, pozostającej w strukturze wspomnianego zakładu karnego. Analizę tę poprzedza opis przesłanek, jakie legły u podstaw utworzenia Domu Matki i Dziecka, jego założenia, zasady organizacji, a także sposób jego urządzenia oraz opis zatrudnionej kadry. Zasadnicza jednak część rozdziału traktuje już o funkcjonowaniu tejże placówki, podejmowanych w jej ramach oddziaływaniach resocjalizacyjno - reintegracyjnych wobec osadzonych matek oraz działaniach opiekuńczo – wychowawczych wobec przebywającymi wraz z nimi dzieci. Zamyka ten rozdział ogólna charakterystyka matek i dzieci, jakie przewijały się przez opisywaną placówkę w ostatnich ośmiu latach oraz czasokres ich pobytu. Rozdział ten pokazuje właściwie informacje o prowadzonych wobec uwięzionych matek i ich dzieci oddziaływaniach resocjalizacyjnych i opiekuńczo – wychowawczych, ilustrowanymi kilkoma przykładowymi narracjami badanych kobiet, koncentrującymi nie tyle na ocenie doświadczanych oddziaływań, ile na snuciu swoich i dziecka planów na przyszłość. Brakuje mi tu wyraźnie krytycznego odniesienia się Autorki do opisywanej działalności resocjalizacyjno – opiekuńczej, przybierającą w świetle przedstawionej analizy najczęściej postać zwerbalizowanych przekazów edukacyjnych, które tylko w minimalnym stopniu koncentrują się na kształtowaniu u osadzonych kobiet niezbędnych umiejętności życiowych oraz bardzo elementarnych kompetencji społeczno - zawodowych, a już zupełnie działanie te nie dostrzegają potrzeby rozwijania u tych kobiet ich sfer poznawczych i emocjonalnych. Niezależnie od powyższej uwagi niezrozumiałym jest też dla mnie to, że Autorka w takiej właśnie formie monograficznego opisu poddaje analizie funkcjonowanie interesującej ją placówki. Czyż nie byłoby lepiej wpleść ją w narracje biograficzne badanych kobiet, kiedy ukazują one swoje więzienne macierzyństwo i rolę przywięziennego domu dziecka i matki w jego kształtowaniu.

Wreszcie rozdział 6 – „*Więzienne macierzyństwo w podmiotowym i przedmiotowym doświadczeniu – analiza narracji kobiet odbywających karę pozbawienia wolności w fazie aktywnego macierzyństwa*” - stanowi niewątpliwie empiryczne ukoronowanie niniejszej rozprawy. Autorka dysponując dwunastoma wywiadami narracyjnymi uwięzionych matek,

dokonała drogą typologicznego zabiegu przedstawienia nie tyle różnie kształtującego się macierzyństwa, ale rozmaicie układających się losów życiowych badanych kobiet, które ujęła w siedmiu typach dysocjalnej socjalizacji, a mianowicie : 1. dysocjacji toczącej się od urodzenia, 2. nasilającej się w okresie dzieciństwa i młodości, 3. spowodowanej w młodości „toksyczną miłością”, 4. uruchomionej uczestnictwem w dewiacyjnej grupie rówieśniczej, 5. spowodowanej wpływem „toksycznego” partnera, 6. związanej z udziałem w zorganizowanej grupie przestępczej i wreszcie 7. spowodowanej zbiegiem niekorzystnych okoliczności. Każda z analizowanych biografii ujęta została w spisanej narracji oraz w opisie zawartości akt badanych kobiet. Problem macierzyństwa niewątpliwie przewija się w przedstawionych narracjach, jednak pozostawia pewien niedosyt, zwłaszcza co do jego psychospołecznego kształtu. Habilitantka oceniając zebrane przez siebie biografie, sama zresztą doszła do wniosku, że badane kobiety poprzez częste kontakty z wymiarem sprawiedliwości wyuczyły się swoich narracji i zawsze prezentują je według tego samego schematu. Konstatacja ta wskazuje niewątpliwie na ważną prawidłowość, która winna być brana pod uwagę, zwłaszcza przy przeprowadzaniu badań biograficznych wśród osób poddawanych wcześniej czynnościom dochodzeniowo – sądowym. Wydaje się ona równocześnie wskazywać na to, iż w tego typu badaniach konieczna jest zawsze dyskretna interwencja badacza w toczącej się narrację, gdyż pozostawienie jej zupełnej swobodzie, może prowadzić do jej wypaczenia z punktu widzenia analizowanego problemu pomimo formułowanych w tym względzie, w metodologii badań jakościowych, jednoznacznych ograniczeń. Z całą pewnością jest to zagadnienie wymagające dalszego rozpoznania. Rozdział ten zamyka syntetycznie przedstawiona interpretacja uzyskanych wyników badań oraz równie syntetycznie zarysowane rekomendacje, kreślące kierunki doskonalenia pracy penitencjarnej i polityki karnej, jaka winna być prowadzona wobec osadzonych kobiet w ogóle, znajdujących się w fazie aktywnego macierzyństwa i razem z dziećmi przebywającymi w zakładzie karnym - w szczególności.

Bez wątplenia wskazana przez dr Agatę Matysiak – Błaszczuk monografia „*Więzienne macierzyństwo. Studium socjopedagogiczne* (2016, ss. 286) jako znaczące osiągnięcie w dotychczasowym dorobku naukowym Autorki, swoją objętością i złożonością podejmowanego problemu przedstawia dzieło dojrzałe o wyrazistych podstawach teoretycznych i metodologicznych, osadzone w bogatej literaturze socjopedagogicznej z licznymi odniesieniami do niezbędnych pozycji prawniczych i kryminologicznych. Jej niezaprzeczalnym walorem jest to, że podjęty w niej został problem wprawdzie dotyczący

stosunkowo nieliczną populację współczesnych kobiet, jednak niemal zupełnie pomijany w kontekście dość częstych badań nad ludźmi i środowiskami społecznego marginesu, podlegających rozmaitym przejawom wykluczenia społecznego, a często wręcz izolowanych w placówkach penitencjarnych. Obserwowane natomiast tendencje, jak i formułowane na ich podstawie rozmaite prognozy dość jednoznacznie wskazują na to, że odsetek ludzi podlegających przestępczemu wykołajeniu będzie rósł i w związku z tym coraz więcej spośród nich będzie musiało podlegać społecznej izolacji. Dotykać to również będzie kobiet, wśród których już dzisiaj możemy odnotowywać niewspółmierny wzrost zachowań dewiacyjnych w ogóle, w tym także w obszarze macierzyństwa. Z tego też względu podniesiony w niniejszej rozprawie problem uwiezionych kobiet, to tylko przysłowiowy czubek góry lodowej, czekający w dalszym ciągu na rozwinięcie. Z tego też względu podjęty przez dr A. Matysiak – Błaszczak problem nabiera szerszego znaczenia. Autorka podejmując bowiem problem macierzyństwa uwiezionych kobiet, ujęty przy tym w biograficzny kontekst ich losów życiowych i społecznego uczestnictwa, pokazuje nie tylko kobiety o szczególnej historii życia, ale i również znajdujące się w sytuacji samotnego, uwiezionego i pozbawionego często jakichkolwiek szans na normalizację macierzyństwa, a także w sytuacji równie przizonizowanej socjalizacji ich dzieci. Te właśnie kwestie wydają się być najcenniejszym osiągnięciem niniejszej pracy, wnoszącym zwłaszcza do pedagogiki resocjalizacyjnej oraz pedagogiki społecznej nowe i ważne wątki poznawcze i aplikacyjne. Pośrednim osiągnięciem tej pracy wydaje się również być to, że zwraca ona uwagę w ogóle na obraz współczesnego macierzyństwa różnicujący się wśród rozmaitych kategorii kobiet i środowisk ich życia, ukazując równocześnie metodologiczne sposoby jego badania. Z zagadnieniem tym wiąże się również problem dzieci uwiezionych matek bądź ojców, które pozostają na wolności i wzrastają pod opieką jednego z rodziców, względnie też pod opieką dalszych członków rodziny, albo wręcz zostają osadzeni w placówce opiekuńczej. Losy tych dzieci są równie tragiczne, a do tego nie interesujące żadnego podmiotu opiekuńczo – wychowawczego.

Pewne jednak wątpliwości budzi we mnie nie do końca konsekwentna w odróżnieniu od części teoretycznej pracy, struktura jej części empirycznej. Skoro przedmiotem pracy uczyniono problem więziennego macierzyństwa, to czyż nie byłoby czytelniej gdyby właśnie zebrane biografie, ujęte w następujące po sobie fazy uspołecznienia, pokazywały losy życiowe badanych kobiet stanowiące właśnie o ich macierzyństwie. Macierzyństwo przecież nie jest jednokrotnym czy kilkakrotnym aktem wydania na świat potomstwa, ale pewnym

procesem bio-psycho-społecznym, do którego dziewczynki i dorastające kobiety są socjalizowane i pewnie tkwią w nim do końca swego życia.

Podniesione w recenzji uwagi krytyczne nie umniejszają jednak walorów ocenianej rozprawy. Wnosi ona do pedagogiki zarówno od strony teoretycznej, empirycznej, jak i aplikacyjnej istotny wkład, służący zarówno rozpoznawaniu złożonych procesów dysocjacyjnych dotyczących wiele współczesnych kobiet w ogóle, a kobiet wykołejonych przestępczo w szczególności, jak i ocenie pedagogicznej kondycji i stanu funkcjonowania systemu profilaktyczno – resocjalizacyjnego wobec dziewcząt i kobiet, w tym wobec kobiet uwięzionych i pozostających się w okresie aktywnego macierzyństwa.

Mając na uwadze wszystkie z nakreślonych tu obszarów aktywności Habilitantki, a w szczególności dotychczasowy jej dorobek naukowo - badawczy z rozprawą habilitacyjną na czele, z pełnym przekonaniem stwierdzam, że przedstawione do oceny dokonania naukowe w pełni spełniają wymagania *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dnia 14 marca 2003 (z późniejszymi zmianami)* stawiane w przewodach habilitacyjnych i dlatego też wnoszę o dopuszczenie dr Agaty Matysiak – Błaszczuk do dalszych etapów toczącego się przewodu.

Poznań, 31 stycznia 2017 r.